

DEMETER CSANÁD

„VÁROSRENDEZÉS” CSÍKSZEREDÁBAN

■ 1. A kommunista rendszerekben az iparosítás mellett az urbanizáció végrehajtása is nagy kihívást jelentett a hatalom számára, hiszen a legtöbb szocialista ország többnyire agrárjelleggel bírt. Románia esetében a vidéki lakosság hivatalos számaránya 1956-ban 68,7%, 1966-ban 61,8%, 1977-ben 52,5%, 1985-ben 46,9% volt.¹ Ez a csökkenési tendencia, amely a mezőgazdaságban dolgozók számát jelöli, az iparosítás és urbanizálódás következtében változott meg. Az ötvenes évek végén indult el a városiasodás hosszú távú terve, amelyet a következő évtizedekben valósítottak meg, és amely átalakította a romániai társadalmat.

A hatvanas évekig a szocialista fejlesztési politika a szűkös erőforrások és az elmaradt infrastruktúra miatt többnyire a régi nagyvárosok fejlesztését támogatta. Ennek következtében a tartományi központok és a bányavidékek részesültek kiemelt támogatásban. Aszerint osztályozták a városokat, hogy azok eltérő fejlettségű gazdasági potenciállal és kulturális hagyományokkal bírnak. Első helyen álltak a dél-erdélyi és a bányásági német etnikumú területek, második helyen a közepes szinten elhelyezkedő erdélyi magyar városok, harmadikként pedig az elmaradottabb Kárpátokon túli települések, kivéve néhány iparközpontot, mint Bukarest és Ploiești.²

Erdélyben a két világháború közötti korszakban (1920–1940 között) a városlakó népesség lélekszáma mindössze négyszázezer fővel gyarapodott, és az összlakosság csupán másfél százezerrel haladta meg az egymilliót, míg 1966 és 1985 között a városlakók száma 1,6 millióval lett nagyobb, miközben az össznépesség megközelítette a 4,45 milliót.³ Nyilvánvaló, hogy a Ceaușescu-

korszak erőltetett városfejlesztési politikája nyomán zajlottak le radikálisabb folyamatok.

A Román Kommunista Párt (RKP) határozata a hatvanas évek közepén kimondta, hogy a szocialista város várható és szükséges lakosságlétszámát az ipari fejlődés határozza meg, ezért az iparfejlesztés szükségletei szerint korszerű lakótelepeket, városnegyedeket kell építeni a francia modellnél is nagyobb méretekben.⁴ Romániában a városi rang nem feltételezett egy alsó népességhatárt, mint a legtöbb európai országban. A törvény szerint azok a népesebb központok érhatték el ezt a szintet, amelyek politikai-gazdasági szerepkörrel, ipari, kereskedelmi és társadalmi-kulturális potenciállal rendelkeztek.⁵ Ehhez társult még az a kritérium, hogy gazdasági és szervező hatást kellett gyakorolniuk a környező területekre. A lakosság számának növekedése három úton valósulhatott meg: a városi népesség természetes szaporulata, a bevándorlás, illetve az ország közigazgatási beosztásában bekövetkezett változások által.⁶ Ennek alapján a települések város-státusát kétféle módon lehetett elnyerni: egyrészt a falusi települések várossá nyilvánításával, másrészt a beköltözésekkel.

A hatalom egyik legjelentősebb urbanizációs programja a „szisztematizálási terv” volt, amit Ceaușescu pártfőtitkár kezdeményezett az 1970-es években (az RKP XI. kongresszusán fogadták el), és ami város- és falurendezési elvként működött. Az előirányzat szerint a városi lakosság aránya az ezredfordulóra kb. hetven százalékra növekszik, az ország – tervezett – harmincmillió lakosából pedig mintegy 21 millió lett volna közel hatszáz város lakója.⁷

Évek	Teljes lakosság (ezer)	Városi lakosság (ezer)	Urbanizáltsági fok (%)	Átlagos évi növekedés (%)	Évi átlagos növekedés (ezer)
1975	21 240	9 543	44,9	2,9	+ 255
1980	22 418	11 206	50,0	3,3	+ 334
1985	23 682	13 438	56,7	3,7	+ 445
1990	24 941	16 507	66,2	4,2	+ 614

Forrás: I. Marinescu és R. Halus tanulmánya, Measnicov – Hristache – Trebici 1977. 177.

Ez az intézkedés kettős célt követett: egyrészt egy szocialista jellegű egységes városkép kialakítását akarták elérni az ország minden részében, másrészt a városok számát növelni a falvak urbanizálása által. Ennek a gyökerei 1967 októberéig nyúlnak vissza, amikor az RKP Központi Bizottsága elfogadta a Románia területi-közigazgatási szervezetének javítására és a falusi helységek szisztematizálására vonatkozó alapelveket. A területi-közigazgatási átszervezésről rendelkező törvény már meghirdette a kisebb települések felszámolásának, illetve összevonásának programját. Előírták, hogy a falvakat koncentrált településekké kell tömöríteni, ami népességnövekedéssel és területi összevonásokkal jár, ugyanakkor képeseké kell válniuk arra is, hogy nagyüzemi mezőgazdasági központtá alakuljanak, és esetleg iparral is rendelkezzenek.⁸ (A nyilvánosságra hozott adatok szerint Romániában a falusi lakosság akkor az össznépesség több mint hatvan százalékát tette ki, 14 205 településen élt. Több mint tízezer településen nem érte el az ezer főt, mintegy hétezer olyan települést tartottak nyilván, ahol félezernél kevesebben éltek, közel ezer településen pedig a lakosság lélekszáma nem haladta meg a száz főt.⁹)

A program megvalósítása érdekében 300–350 új várost szándékoztak létrehozni. Az elmaradottabb megyékben negyven települést várossá nyilvánítottak, de főként a megyeszékhelyeket fejlesztették,¹⁰ hiszen elengedhetetlen volt a nagy tömegdemonstrációkra alkalmas főtér, a reprezentatív pártház, a gyűlésteremül szolgáló kultúrház, a pártfőtítkárnak létrehozott erkély, ahonnan a néphez szólhatott.¹¹ A szocialista városkép kialakítá-

sának terve leginkább Bukarestben érvényesült, ahol 1981-től kezdve a város három legrégebbi negyedének nagy részét lerombolták, hogy fölépíthessék a Szocializmus Győzelme Sugárutat. A nemzetközi, magyar és román kulturális körök tiltakozása ellenére több műemléknek számító templomot, épületet romboltak le.¹² De az ország többi részében is számos műemlék és régi városrész esett áldozatul a városrendezési terveknek.¹³

A településszerkezet-átalakítási programnak az RKP 1984. novemberi XIII. kongresszusán szenteltek ismét nagyobb figyelmet, amikor is előirányozták egyes közszékhelyek agráripari városokká való fejlesztését.¹⁴ A következő oldalon lévő táblázat a városok kategorizálását mutatja be.¹⁵

Kitűnik, hogy a nyolcvanas évek Romániájában a kis- és közép nagyságú városok a legelterjedtebbek, ami az urbánus települések 91,2 százalékát tette ki. Olyan kis lélekszámú települések is városi rangot kaptak, mint Tusnádfürdő, amelynek 1984-ben 2042 lakosa volt. A hivatalos kimutatások szerint a húszezer lakos alatti városok száma csökkent, az azon felüliek száma pedig nőtt, országos szinten viszont a városok átlagos nagysága csak a 48 ezer főt éri el.¹⁶ A városi lakosság szempontjából mégis a nagyvárosokban él a fele népesség, hiszen ezek azok a nagy központok, amelyek koncentrálnak a munkaerőt.¹⁷

Az adatok elemzésénél nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az urbánus körzetekben lévő települések lakóinak számát is belesorolták a városi statisztikákba.¹⁸ Így például 1984-ben a községek száma 2705 volt (ez 13 123 falut je-

lentett), amelyből 135 városi alárendeltségűnek számított.¹⁹ Székelyföld esetében többnyire a kis és közepes városi települések jellemzőek, hiszen ezek nagysága nem haladja meg a 30–50 000 főt. Kivételt képez Marosvásárhely, ahol a lakosság száma meghaladta a százezret.

1988 márciusában tartott beszédében Ceaușescu bejelentette, hogy a falvak számát 13 000-ról a felére kell csökkenteni, az ottani lakosságot pedig „modern” tömbházakba kell költöztetni.²⁰ Az iparosításra alkalmas magyar jellegű városok egy részét kolonizációs célpontként kezelték, és tudatos betelepítési hullámokkal igyekeztek megváltoztatni azok etnikai arculatát. Más esetekben a többségi

nyelvetterülethez közelebb eső városokat részesítették előnyben akkor is, ha az adott régióban valamely magyar jellegű városban egyes ipari ágazatoknak komoly hagyományai voltak. Az iparosodással összefüggő urbanizáció a kisebbségi népcsoportok esetében felerősítette azokat az iskoláztatási, nyelvi hátrányokat, amelyek miatt a kisebbségek iskolai képzettség tekintetében általában jóval elmaradtak az országos átlagtól.²¹ A mesterségesen felgyorsított kommunista urbanizációnak ezt a több kísérőjelenségre is visszavezethető erőteljes asszimilációs hatását jól érzékelteti a magyar népességarányának húsz százaléknál nagyobb csökkenését mutató városok statisztikája.²²

Városkategóriák lélekszámmal	Városok száma		Városok népessége		% Városok száma		% Lélekszám	
	1968	1984	1968	1984	1968	1984	1968	1984
Összesen	236	237	7 144 859	11 141 775	100	100	100	100
Kisvárosok összesen	168	134	1 734 027	1 456 193	71,2	56,6	24,3	13,0
10 000 alatti lélekszámmal	90	66	612 237	474 960	38,1	27,9	8,6	4,2
10 000–20 000 közötti lélekszámmal	78	68	1 121 790	981 233	33,1	28,7	15,7	8,8
Közepes városok összesen	55	82	2 074 323	3 507 380	23,3	34,6	29,0	31,5
20 000–50 000 közötti lélekszámmal	45	58	1 371 652	1 762 570	19,1	24,5	19,2	15,8
50 000–100 000 közötti lélekszámmal	10	24	702 671	1 744 810	4,2	10,1	9,8	15,7
Nagyvárosok összesen	12	10	1 904 516	4 217 013	5,1	8,4	26,6	37,9
100 000–200 000 közötti lélekszámmal	12	10	1 904 516	1 423 883	5,1	4,2	26,6	12,8
200 000–350 000 közötti lélekszámmal	0	10	0	2 793 130	0	4,2	0	25,1
Világvárosok összesen	1	1	1 431 993	1 961 189	0,4	0,4	20,1	17,6
1 000 000 lélekszám felett	1	1	1 431 993	1 961 189	0,4	0,4	20,1	17,6

2. Az elszigeteltebb Székelyföldön a hetvenes években bontakozott ki a nagyfokú urbanizálódás, amely az addigi hagyományos foglalkoztatási ágakat teljes mértékben átalakította. Nőtt az ipari termelés, az alkalmazottak létszáma, a fogyasztás és a reáljövedelem. Természetesen nemcsak a városok arculatát módosították az „ira-

mos” fejlesztések, hanem a lakosság életformáját és életminőségét is, hiszen eddig nem ismert elvárásoknak kellett eleget tenniük. A többnyire hagyományos gazdálkodásból élő székelység nagy része először ismerkedett meg az urbanizálódás adta előnyökkel és nehézségekkel: az ingázással, a városi életmóddal, a diploma-

szerzési lehetőségek kibővülésével, a biztos munkahelyek és a fogyasztási cikkek választékának gyarapodásával és a családok gyors életmódváltozásával. Egy 1985-ös évi összehasonlításból kiderül, hogy a székelyföldi megyék iparosítási szempontból országos rangúak, jóllehet nem rendelkeznek nagy iparvárosokkal.

Gondoljunk csak Csíkszeredára, Hargita megye székhelyére, amelynek 1966-ban mindössze 15 329 lakosa volt, és a megyésítés következtében hozzácsatolt falvak létszámával is alig érte el a 30 ezret.²³ Ugyanebben a megyében jóval kisebb városok is létrejöttek, mint például a vasfeldolgozásáról híres Vlahica (mai nevén Szentegyháza), amely 1968-ban, várossá nyilvánításakor 6250 főt számlált.²⁴

A hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején, a pártfőtitkár székelyföldi látogatásai alkalmával már ígéretet tett a beruházások elkezdésére: „A székelység lakta helységek, Románia más helységeihez hasonlóan a legelmaradottabbak voltak az ipari fejlődés szempontjából. A szocializmus éveiben bizonyos eredményeket értünk el, de becsületesen meg kell mondanunk, hogy még nem sok történt ebben a tekintetben. A jelenlegi öt-éves terv keretében a Székelyföldön – tehát az önök városában és megyéjében is – tíz új vállalat épül, aminek eredményeként gyökeresen megváltozik majd a székelyek élete, a gazdasági és szociális tevékenység általános színvonala az országnak ebben a részében. A székelyek lakta vidékek iparosítása pártunk szocialista iparosítási politikájának helyességét fejezi ki, s ugyanakkor tanúbizonysága a Román Kommunista Párt folytatta nemzetiségi politika helyességének. Mi úgy véljük, hogy nem létezhet igazi jogegyenlőség, nem tekinthető a nemzetiségi kérdések megoldottnak, amíg nem biztosítjuk az anyagi feltételeket – az iparosítást, a mezőgazdaság fejlesztését, a tudomány és kultúra virágzását.”²⁵ A fenti idézet a nemzetiségi kérdések megoldását a beruházások és a városiasítás sikerességéhez köti, hiszen egy szocialista országban nem léteznek nemzeti kisebbségek, ha-

nem mindenki egyformán a haza korszerűsítésén dolgozik. Ez viszont azt is megköveteli, hogy egy államban csak egységesen, egy nyelven lehessen beszélni, ami a „nemzeti szocializmus”, vagyis az ország hivatalos nyelve. Jelen esetben a román. Ennek végrehajtására a nyolcvanas évek második felében kerül sor, amikor betiltják a magyar nyelvű helységnevek használatát, a magyar család- és személynéveket pedig románosítják.

Markovics Alexandru (Sándor) főépítész 1969-ben beszámolót készített a Hargita megyei pártapparátus számára Csíkszereda infrastrukturális és ipari helyzetéről.²⁶ A jelentés egy iparilag gyengén fejlett városképet rajzol le, amely néhány kisebb gyáron (pl. készruhagyár) és szövetkezeti társuláson (pl. az Olt szövetkezet, amely a legnagyobb számított) kívül nem rendelkezett jelentősebb ipari létesítménnyel. A városnak akkor 314,7 hektár belterülete és 14 750 lakosa volt, vagyis 47 lakosra jutott egy hektár terület.²⁷ Közlekedési szempontból a Brassó–Nagybánya vasútvonal a kiemelkedő. A megyeszékhely vízellátása és kanalizálása csak részlegesen megoldott, a tömbházak fűtése viszont még többnyire csempekályhakkal történt.²⁸ Markovics a jelentés befejező részében azokat a területeket jelöli meg, ahol a jövőben lehetőség nyílhat az ipari és kereskedelmi komplexumok felépítésére.

Az országos terveknek megfelelően a hetvenes években el is kezdik a nagyméretű építkezéseket, amelyek népszerűsítésében a helyi sajtónak volt a legnagyobb szerepe. „E városban (Csíkszereda) rövid négy esztendő alatt több mint 61 munkatelep szervezésére került sor. Felépült vagy épülőfélben van öt új, nagy kapacitású gyár, nem beszélve a régiek bővítéséről, korszerűsítéséről [...] 1 553 lakrészt adtunk át a dolgozóknak. Év végéig újabb 217 lakás felépítésére kerül sor.”²⁹

A kiemelt szerepkörrel bíró megyeközpontok a rendelkezésükre álló pénzeket főleg saját maguknak és a nagyobb településeknek osztották ki. Ami az alkupozícióval nem rendelkező falvak és a ki-

sebb, többnyire szerepkör nélküli települések rovására történt. Az erőforrások 70–80 százaléka a településhierarchia csúcsán, a megyeszékhelyeken, a nagyobb városokban maradt. A falvaknak csupán 20–30% jutott.³⁰ Ezért egész Székelyföldön a különböző régiók és helységek között ádáz harc tört ki a lokális központi szerepért. A városvezetők tudatában voltak, hogy ha az ő településük válik székhellyé, akkor ez új beruházásokat von maga után, munkalehetőségeket, lakásépítéseket, infrastrukturális fejlesztéseket tesz lehetővé. Így érthetővé válik a Hargita megye két jelentősebb városa, Székelyudvarhely és Csíkszereda közötti ellentét, ami szintén az erőforrások megszerzésének elsőbbségéért folyt.

A szisztematizálási tervnek megfelelően az egyik legnagyobb székelyföldi beruházás az 1976-ban elkezdett csíkszeredai városközpont átalakítása volt, aminek sok régi ház esett áldozatul.³¹ A kisajátított ingatlanok tulajdonosainak száma meghaladta a 250-et.³² Az építkezések tervét egy bukaresti tervezőintézeti kollektíva végezte Gheorghie Dorin műépítész vezetésével.³³ Ezután a legfontosabb feladata minden építésznek Hargita megyében a városközpont létrehozása volt.³⁴ Az építkezésekről szóló 1977/5331-es elnöki rendelkezés előírta:

- a) a közigazgatási székház a kompozíció közepén helyezkedjék el;
- b) a Művelődési ház, a művelődési palota az utca ellentétes oldalán kapjon helyet;
- c) a posta székházának bővítésére más megoldást kell keresni;
- d) a megvalósítandó épületek a román nép építészetének sajátosságait tükrözzék;
- e) 1980-ra be kell fejezni az egész együttes építését.³⁵

Ezeknek a határozatoknak az egyes pontjai a legtöbb helyi újság címlapján szerepeltek.³⁶ A sajtóban megjelenő cikkek terjedelméből és mennyiségéből ítélve is meg lehet állapítani, hogy az adott időpontban a hatalom mennyire szorgalmazta az urbanizálódás ütemét. 1978-ban a következőképpen írtak Hargita megye

székhelyéről: „Az új városközpont munkálatainak értéke meghaladja a 800 000 lejt, körülbelül 8400 lakást, egy új művelődési házat, a politikai-adminisztratív székházat, nagy befogadóképességű szállodát, mezőgazdasági élelmiszerpiacot, polivalens sportcsarnokot, harmincezer négyzetméter összfelületű kereskedelmi egységeket, valamint iskolákat, óvodákat, bölcsődéket, egészségügyi rendelőt és másokat foglal magában.”³⁷

A „gigászi munka” több tízezeres tömbház felépítésével egészült ki, amelyek átadása 1979 júniusában kezdődött el. A tervnek megfelelően elkezdtek az átalakításokat, amelyek számos akadályba ütköztek, így nem sikerült minden alkalommal betartani az előírt határidőt. „Mert valós tény, hogy nemegyszer objektív nehézségek (dokumentációk hiánya, anyagellátási és szállítási zavarok) hátráltatták a munkát, de az is valós tény, hogy a vállalat dolgozói tanácsa, az építőtelepek vezetőségei sem tettek meg mindent a tevékenység hatékonysága, megjavítása érdekében.”³⁸ Ehhez még hozzájárult a szakember- és építőmunkás-hiány, hiszen több mint hétszáz dolgozóra lett volna szüksége az építkezési vállalatnak.³⁹

A nyolcvanas évek közepére (1984) végül elkészült a tervezett szocialista típusú megyeközpont, és a legfontosabb események színhelyévé vált. A párt itt tartotta legfontosabb gyűléseit, ünnepeit, a pártfőtitkár látogatásai alkalmával innen beszélt a lakossághoz, ezért kapta a „tapstér” elnevezést az épületegyüttes főtere. A megyeszékhely létrehozása Rigó László Szabolcs építész-mérnök szerint különleges feladatokra vállalkozó szakembereket igényelt, hiszen Csíkszereda talaja ásványi sók oldatával telített, és a geológiai törések is gyakoriak.⁴⁰ Ennek következtében mélyépítészeti munkálatokat is kellett végezni, több épületnek az alapozását mélyebben kellett megásni, ami időigényes és költséges volt.

A tömbházlakások hiánya jelentette a legnagyobb problémát az iparosításnak indult székely városokban, hiszen az új munkahelyek reményében beköltöző la-

kosság száma rohamosan növekedett. A pártfőtitkár székelyföldi látogatásai után (1968, 1972, 1976) és az 1972-es, illetve 1974-es párthatározatok alapján meg kellett oldani az egyre növekvő lakáshiányt. Így a nagyobb városokban mind nagyobb számban kezdtek emelkedni a szocialista rendszerre jellemző betonkolosszusok. Csíkszeredában több lakónegyed is ebben az időben alakul ki, például a Jégpálya, a Tudor Vladimirescu, a Kalász, a Hargita, a Testvériség, a Malom negyedek.⁴¹ Az építkezések ellenőrzésére egy héttagú bizottságot neveztek ki Ráduly Sándor, Bokor Mózes, Böjte Árpád, Garusen Gezea, Pușcașu Vasile, Barabás István és Kövér József személyében.⁴²

Ceaușescu 1976-os látogatása alkalmával kijelentette: „Csíkszereda vonatkozásában ugyanakkor ki kell dolgozni egy alapos szisztematizálási tervet is, hiszen 6000–7000 lakás felépítése tulajdonképpen már egy új várost jelent. Építsünk úgy, hogy 1980-ra Csíkszereda modern város legyen, a székelyek igazi bűszkesége.”⁴³ Ennek szellemében a nyilvánosságra hozott adatok szerint 1971–1975 között összesen 2573 lakás épült, míg 1975–1980 között ennek majdnem a duplája, 4700.⁴⁴ Szemléltetésül megemlíthetjük az 1984 első felévére vonatkozó tömbház-építkezési tervet, amely jól érzékelteti a lakások iránti nagyfokú igényt.⁴⁵ „Visszatérve a lakásépítkezésekre, a tények arra utalnak, hogy adottsághoz, lehetőséghez mért az ideai fizikai feladat. Az első félévi tervben 217 lakás átadása szerepel, amelyből 21-be máris beköltöztek a lakók. 168-nak a simítási munkálatai folyamatban vannak, 188-nak pedig a tartószerkezetén dolgoznak. Ezekből a számadatokból is kitűnik, hogy valós lehetőség van az első félévi átadások maradéktalan teljesítésére.”⁴⁶

1984 januárjában egy érdekes építkezésre vonatkozó döntés született arról, hogy Csíkszereda bankházát szó szerint elköltöztetik, amely az országban a kilencedik ilyen elköltöztetés volt. „A munkát március 27-én kezdtük el. Meg kellett előbb erősíteni az épület alapját. Miután

kiöntöttük az épületet megerősítő vasbeton keretet, júliusban sikerrel »elszakítottuk« a régi alaptól. Ekkor már ez a 2400 tonna súlyú épület vasból készült alátámasztási elemeken állt. Július 29-én két olajnyomó henger kimozdította helyéből a két emelet magas épületet. Másnap reggel 8 óra 27 perckor elindult, és egy hónapra rá, augusztus 29-én este 10 óra 58 perckor – 127,78 méteres út megtétele után, miközben a bankban egy percig sem szünetelt a munka – megérkezett a mai helyére.”⁴⁷ Az épületegyüttes óránkénti mozgássebessége 2,2 méter volt, ami naponta harmincméteres előrehaladást eredményezett.⁴⁸ Más különleges építészeti megoldásokról is készültek feljegyzések, mint például a Craiováról Csíkszeredába szállított négy lakrészes térelemekből álló lakóház gyors összeszerelése, ami 16–20 óra alatt valósult meg.⁴⁹

1983-ban a helyi lapban sorra jelennek meg Hargita megye településeinek a számvetései, amelyek az elmúlt pár esztendő eredményeit voltak hivatottak bemutatni. Itt idézzük a Csíkszeredára vonatkozó részt: „Említsünk időrendi sorrendben néhány fontosabb építkezést is: 1970-ben adjuk át az ötszáz ülőhelyes Transzilvánia filmszínházat, 1971-ben 510 ágygal a megyei kórházat, egy 800 férőhelyes líceumot, 1972-ben telefon- és távírdaközpontot, a Modern Áruházat, a Fenyő Szállodát, a műjégpályát, négyezer méter vízhálózatot, az autóbusz-pályaudvart, 1973-ban egy tízosztályos iskolát és egy napközit, 1974-ben a Faipari Líceum 20 osztályát, a Központi Áruházat, egy 12 osztályos szakiskolát, egy napközit és egy bölcsődét, beindítjuk az automata telefonközpontot, 1975-ben még ezer telefonvonalat kapcsolunk be a hálózatba, nyitnak a Testvériség sugárút két oldalán elhelyezkedő kereskedelmi egységek, tornaterem és iskolaműhely épül. 1976-ban a Tudor negyedi új iskolát avatjuk, tornatermet és napközit, 1977-ben az új poliklinika megnyitását ünnepeljük, 1979-ben a Kötöttárugyár nagy munkásétkezdéjét, 1980-ban egy internátus mellett újabb hatezer négyzetméter kereskedelmi felü-

letet adunk át a rendeltetésének, 1981-ben az iskolák és a vízhálózat bővítésére fordítanak hangsúlyt, 1982-ben az Állomás tér korszerűsítése folyik, nagy ütemben megkezdődik Csíkszereda új központjának kialakítása.”⁵⁰

Végezetül megemlíthetjük az 1986–1990-es ötéves terv irányelveit, amelyek a megyeszékhely gazdasági fejlődésének jövőjét vetítették előre. Ez alapján az ipari termelésben a legnagyobb részarány, azaz 40,9% a gépgyártás (főleg a traktorgyárra vonatkozik) és a fémfeldolgozás lesz. Mindez 5753,1 millió lej értékű áru-termelést jelent, ami megyei szinten 30%-ot tesz ki.⁵¹ Építészeti szempontból 3001 lakrészt, 1120 négyzetméter kereskedelmi felületet, 540 négyzetméter szolgáltatásokra szánt teret irányoztak elő.

3. Székelyföld gazdasági és társadalmi változásainak tekintetében a Ceaușescu-korszak jelentette az egyik legnagyobb fordulatot. Ez nemcsak a megyei öntudatosodás kialakulásában jelenik meg, hanem a lakosság életmódjában, viselkedési módjában, szokásaiban is. A szocializmus közel 45 éve átalakította a régió egyes településeinek etnikai és urbanisztikai képét. Ugyanakkor a központi vezetés a beruházások által el tudta terelni a figyelmet a nemzetiségi kérdéstről, el tudta hitetni a lakossággal, hogy csak a szocialista gazdasági rendszer a járható út, és aki ennek szolgál-

tában áll, az a maga és a családja jövőjét építi. Ilyenformán a nyilvános propagandában az urbanizáció egyenlővé vált a modernizáció, a haladás, az egyenlőség és a korszerűsödés fogalmával. Minden, ami ezzel szemben állt, az előző rendszer maradványának számított, és megsemmisítésre volt ítélve.

Ha a szocialista város ideális modelljét akarnánk felvázolni, amelyet a gazdasági hatékonyság, a javakhoz és szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés és a városi lakosság magas életminősége jellemezett volna, akkor máris egy illuzórikus képet kapunk. Gondoljunk csak a különböző társadalmi rétegekhez tartozó városlakók eltérő lakáskörülményeire, a javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségeire és az egyes csoportok életminősége közti különbségekre. Nemhiába tevődött fel a kérdés az adott korszakban is egyes települések esetében, hogy „város ez a falu?“, hiszen továbbra is megmaradt a kisvárosok mezőgazdasághoz kapcsolódó viszonya.

Feltevődik a kérdés, hogy beszélhetünk-e urbanizációról Csíkszereda esetében, és ha igen, akkor mennyire felel meg a tipikusan „szocialista város” fogalmának.⁵² Az elemzések azt mutatják, hogy mindenképpen jelentős építkezési hullám zajlott le Csíkszeredában, de a település szerencsére nem szakadt el teljesen a vidéki életformától.

■ JEGYZETEK

1. Keszi-Harmath Sándor: A szövetkezetesítés hatása a lakosságárány változására. *Korunk*, 1987. június, 494.
2. Hunya Gábor: A Ceaușescu-korszak gazdasága. Hunya Gábor – Réti Tamás – R. Süle Andrea – Tóth László: Románia 1944–1990. Gazdaság- és politikatörténet. Atlantisz Kiadó, Bp., 1990. 159.
3. Szarka László: A városi magyar népesség számának alakulása a Magyarországgal szomszédos országokban (1910–2000). *Kisebbségkutatás* 2001. 4. 195–216.
4. Uo.
5. Molnár Jenő: Románia városhálózatáról. *Korunk* 1986. 578.
6. Keszi-Harmath Sándor: i. m. 495.
7. I. Measnicov – I. Hristache – Vl. Terbici: *Demografia orașelor României*. Edit. Științifică și Enciclopedică, Buc., 1977. 5.
8. Hunya Gábor: i. m. 165.
9. R. Süle Andrea: Terület- és településrendezési tervek Romániában. *Regio* 1990. 1. 31–33.
10. *Buletinul Oficial*: 1974. nov. 1.
11. Hunya Gábor: i. m. 166.
12. Országos épületbontási prömier Csíkszeredában. *Hargita* 1982. aug. 13.
13. Lásd bővebben A mi utcánk: Csíkszereda lebontott utcáinak emlékére. Csíki Műemlékvédő Egyesület, Csíkszereda, 2003.
14. A Román Kommunista Párt XIII. kongresszusának irányelvei. Románia gazdasági-társadalmi fejlődése az 1986–1990-es ötéves terv időszakában és távlati irányvonala 2000-ig terjedően. Buk., 1984. 42.

15. Uo. 578.
16. Papp József András: Város a tervezőasztalon I. Korunk 1987. 6. 449.
17. Molnár Jenő: i. m. 578.
18. Buletin Oficial al R.S.R., 1968. feb. 17.
19. Keszi-Harmath Sándor: i.m. 495.
20. Hunya Gábor: i. m. 167.
21. Szarka László: uo.
22. Uo.
23. Szabó András: Csíkszereda. Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda, 1998.
24. Lásd bővebben Demeter Csanád: „A vasöntők városa.” Areopolisz, Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok VI. Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 2007. 257–278.
25. Nicolae Ceaușescu beszéde a csíkszeredai nagygyűlésen. Hargita, 1968. aug. 27.
26. AHDJHR, fond 586, Comitetul Județean Harghita al PCR, dosar 3/1969, 76–79 f.
27. Uo. 76 f.
28. Uo. 77 f.
29. Hargita, 1972. augusztus 12.
30. Szirmai Viktória: A településszociológia alapja. Településtudományi Felsőoktatási Füzetek VII. Bp., 1994. 33.
31. A mi utcánk. 3.
32. Uo. 100.
33. Kovács Nemere – Mirk László: Riportúton az Olt mentén. Fialatok az iparban, mezőgazdaságban, az építőtelepeken. Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1987. 42.
34. Hargita 1976. okt. 6.
35. Kovács Nemere – Mirk László: i. m.; AHDJHR, fond 601, Comitetul Municipal PCR Miercurea Ciuc, dosar 2/1980, 64 f.
36. Lásd például a Hargita 1978. nov. 6. és 1979. szept. 9. számát.
37. Hargita 1978. nov. 11.
38. Hargita 1979. febr. 13.
39. AHDJHR, fond 601, Comitetul Municipal PCR Miercurea Ciuc, dosar 2/1980, 56 f.
40. Kovács Nemere – Mirk László: i. m. 43.
41. Hargita, 1982. július. 18.
42. AHDJHR, fond 601, Comitetul Municipal PCR Miercurea Ciuc, dosar 11/1973, 30 f.
43. Hargita 1978. nov. 11.
44. Hargita 1983. júl. 17.
45. Az 1982–1984-es gazdasági beruházások adatait lásd részletesen AHDJHR, fond 601, Comitetul Municipal PCR Miercurea Ciuc, dosar 1/1984, 76–100 f.
46. Hargita, 1984. márc. 13.
47. Uo. 43.
48. Hargita 1984. júl. 28.
49. Kovács Nemere – Mirk László: i. m. 43.
50. Hargita 1983. jan. 25.
51. AHDJHR, fond 601, Comitetul Municipal PCR Miercurea Ciuc, dosar 1/1984, 30 f.
52. Germuska Pál: Ipari város, új város, szocialista város. Korall 2003. 5. 257.

KOLOZSVÁR EGYÉNISÉGFORMÁLÓ SZEREPE A SZÉKELYFÖLDI EGYETEMISTÁK KÖRÉBEN

■ Munkám során kvalitatív módszerekkel kutattam a Kolozsváron élő, egyetemi oktatásban részt vevő erdélyi fiatalokat. Elsősorban a Székelyföldről származókkal készítettem mélyinterjúkat, és spon-tán megnyilvánulásaikra alapozva (remélve, hogy így az információk relevanciája is biztosított) igyekeztem feltárni életük fontos színtereit, (nemzeti) identi-

tásuk jegyeit és a számukra fontos értékeket megfogalmazni. E munkán belül vizsgáltam Kolozsvár és a szülőföld értéktartományainak viszonyát, pontosabban: mindkettő szerepét életfelfogásuk és egyéniségük formálódásában.

Kolozsvár fontos egyetemi központ, mind a román, mind pedig a magyar szellemi élet meghatározó színtere. Kuta-